

Asia: VN/2575/2021

Luonnos hallituksen esitykseksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain, terveydenhuoltolain sekä korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Vastaajataho:

Kunta

Kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistaminen

1a) Hyvinvointialueen olisi esityksen mukaan yhdessä alueensa kuntien kanssa muodostettava *alueellinen opiskeluhuollon yhteistyöryhmä*. Onko ehdotus mielestänne tarkoituksenmukainen kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistamiseksi?

Kyllä [Tämä on tarpeellinen, mutta ei yksin turvaa kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyötä. Tärkeää on huolehtia, että opetuksen- ja koulutuksenjärjestäjällä säilyy edelleen opiskeluhuollosta kokonaisvastuu, eikä hyvinvointialue määrää, miten opiskeluhuolto jatkossa hoidetaan. Opiskeluhuolto on paljon laajempi kokonaisuus, kuin opiskeluhuollon palvelut (kuraattori- ja psykologipalvelut, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajat ja lääkärit. Lakiesitys korostaa tällaisenaan näiden roolia liikaa. Muodostettavan ryhmän nimikkeenä tulisi olla alueellinen opiskeluhuollon palvelujen yhteistyöryhmä.]

1b) Millä taholla tulisi käsityksenne mukaan olla vastuu alueellisen opiskeluhuollon yhteistyöryhmän muodostamisesta?

Koulutuksen järjestäjällä [Hyvinvointialueen kuntien opetuksen- ja koulutuksenjärjestäjien olisi tässä tärkeää tehdä yhteistyötä ja sopia, miten alueellisen yhteistyöryhmän kokoaminen tapahtuu heidän kannaltaan tarkoituksenmukaisella tavalla. Kuraattori- ja psykologipalvelujen siirtäminen hyvinvointialueelle ei saa nostaa sen roolia kohtuuttoman korkeaksi, vaan opetuksen- ja koulutuksenjärjestäjillä tulee edelleen olla vastuu.]

2) Kunnan tai useamman kunnan yhdessä tulisi laatia opiskeluhuollon toteuttamiseksi *kunnan opiskeluhuoltosuunnitelma*, joka liitettäisiin lastensuojelulain (417/2007) 12 §:n mukaiseen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Onko esitys mielestänne tarkoituksenmukainen?

Ei [Kymenlaaksossa on jo laadittu maakunnallinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, missä mukana myös opiskeluhoito. Maakunnallisesti asetetut tavoitteet ohjaavat jo nyt kuntatasolla tehtävää työtä. Opetustoimi voi halutessaan asettaa yhteisölliselle opiskeluhoitolle kaikkia koskevan tavoitteen. Asetetut tavoitteet kytkeytyvät jo nyt kaupunkistrategiaan ja hyvinvointisuunnitelmaan.]

3) Hyvinvointialueella tulisi olla *alueellinen opiskeluhoitosuunnitelma*. Se valmisteltaisiin alueellisessa opiskeluhoitojen yhteistyöryhmässä ja hyväksyttäisiin hyvinvointialueen aluevaltuustossa. Alueellinen opiskeluhoitosuunnitelma liitettäisiin lastensuojelulain 12 §:ssä tarkoitettuun alueelliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Huomioitanne esityksestä?

Ei tarvita erillistä suunnitelmaa, vaan tulee kytkeä suoraan maakunnalliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.

4) Mikäli esitys ei mielestänne riittävästi huomioi erilaisia opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä, kuten esimerkiksi ne, jotka toimivat useamman kunnan alueella tai yksityiset koulutuksen järjestäjät, millä tavoin muuttaisitte esitystä?

Kaikissa ratkaisuissa tulisi edelleen korostua opetuksen- ja koulutuksenjärjestäjän vahva rooli suunnitella ja kehittää opiskeluhoitoa kokonaisuutena, jota hyvinvointialueen tuottamat opiskeluhoitojen palvelut täydentävät.

5) Hyvinvointialue järjestää opiskeluhoitopalvelut 1.1.2023 alkaen. Näettekö, että opetuksen tai koulutuksen järjestäjällä on yhdessä hyvinvointialueen kanssa edellytykset huolehtia oppilas- ja opiskelijahuoltolain 9 §:n mukaisesti siitä, että opiskeluhoitosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus?

Kyllä [Kotkan opetustoimissa toimii opiskeluhoitojen suunnittelija, jolla voi olla jatkossakin tässä rooli näiden toimintojen yhteensovittamisessa. Tärkeää huomioida, että kuntiin jää riittävästi opiskeluhoitojen asiantuntijuutta, joka mahdollistaa opiskeluhoitojen toimivan ja yhtenäisen kokonaisuuden muodostamista. Vastuu tulee säilyttää opetuksen- ja koulutuksenjärjestäjällä.]

Opiskeluhoitojen yksilökohtaisen työn kirjaaminen, rekisterinpito ja tietosuojat

6) Esityksessä täsmennetään opiskeluhoitojen kirjaamiseen, rekisteröintiin ja tietojen salassapitoon liittyviä oppilas- ja opiskelijahuoltolain säännöksiä. Huomioitanne esityksestä?

Opiskeluhoitojen asiakastyön on tähän asti pitänyt muodostaa erillinen rekisteri. Monet kunnat käyttävät tähän tarkoitukseen kehitettyä Aura -ohjelmaa. Esityksen mukaan asiakaskirjaukset tulisivat jatkossa myös huoltajan ja muiden toimijoiden näkyviin. Tämä aiheuttaa kuraattori- ja psykologityön näkökulmasta luottamuksen heikentymistä. Halutessaan ja tarvittaessa opiskelija on voinut käyttää näitä palveluja myös huoltajan tietämättä. Opiskeluhoitojen palvelujen käyttö on opiskelijan oikeus ja sen käyttö tulee jatkossakin turvata.

7) Miten arvioisitte esitysluonnosta tietosuoja sääntelyn näkökulmasta?

Tietosuoja sääntelyn näkökulmasta opiskelijan suostumukseen perustuvien toimintatapojen ja työskentelyn korostaminen on tärkeää. Tietosuojaan liittyvässä esityksessä on edelleen ongelmia. Onko tässä tarkoitus purkaa aikaisempaa opiskelijan suostumukseen perustuva yhteistyö määrittelemällä se jatkossa sanamuodoilla yhteistyössä opiskelijan kanssa? Johtaako tilanteeseen,

missä opiskelijalle tulee heti kuraattorille tai psykologille saapuessaan kerrottava, että käyntiä ja asiakastyötä koskevat kirjaukset ovat jatkossa myös muiden viranomaisten ja huoltajan nähtävissä?

8) Opiskeluhuollon siirtyessä hyvinvointialueelle tulee myös opiskeluhuollon psykologien ja kuraattorien kirjaamat asiakastiedot tallentaa valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin eli Kanta-palveluihin. Kanta-palveluihin liittymisen määräaajoista säädetään laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä. Psykologien tietojen tallentaminen tulisi aloittaa heti hyvinvointialueiden aloittaessa. Sosiaalihuollon ja kuraattorien liittymisvelvoitteen määräaika on 1.9.2024. Arvioitko tarvittavien muutosten olevan mahdollisia näiden määräaikojen puitteissa?

Muita huomioitanne [Kirjaamiskäyntöjen muuttaminen ja yhteiseen järjestelmään siirtyminen voivat aiheuttaa tilanteen, joka ei, yhteistyön helpottumista korostaen, ole lapsen ja opiskelijan edun mukaista. Opiskelijoiden pitäisi voida jatkossakin asioida luottamuksellisesti ja ilman pelkoa, että huoltaja voi nähdä tekstit Kanta -palveluista. Kirjaamiskäytäntöjen muuttaminen heikentäisi luottamusta ja rikkoisi räikeästi opiskelijan oikeutta käyttää opiskeluhuollon palveluja myös huoltajan tietämättä. Viranomaisten yhteistyön helpottumisella ei voida perustella yksittäisen opiskelijan tietojen näkyvyyttä kaikille sote- viranomaisille.]

Muut huomiot esityksestä

9) Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 16 §:n mukaan oppilaitoksen työntekijän tulee olla yhteydessä opiskeluhuollon psykologiin tai kuraattoriin, jos oppilaitoksen tai opiskeluhuollon työntekijä arvioi opiskelijan tarvitsevan opiskeluhuollon psykologi- tai kuraattoripalveluja. Esityksessä ehdotetaan, että yhteydenotto opiskeluhoitopalveluihin koskisi psykologin ja kuraattorin palveluiden lisäksi myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkärin ja terveydenhoitajan palveluja. Yhteydenotto tapahtuisi jatkossa yhteisymmärryksessä oppilaan tai opiskelijan kanssa. Huomioitanne esityksestä?

On perusteltua, että heidät nostetaan kuraattori- ja psykologipalvelujen rinnalle. Tulee kuitenkin huolehtia siitä, että hyvinvointialue ei saa siirtää opiskeluhuollon palvelujen henkilöstöä muihin tehtäviin, jolloin heidän perustehtävänsä jää hoitamatta. On turvattava riittävät resurssit ja huolehdyttävä työpanoksen kohdentumista. Nykytilanteessa ongelma on näyttäytynyt niin, että terveydenhoitajat ja lääkärit joutuvat keskittymään työssään lähinnä lakisääteisiin terveystarkastuksiin, eivät juurikaan pysty osallistumaan muuhun yhteiseen työhön ja yhteisölliseen opiskeluhoitotyöhön käytännössä hyvin vähän tai eivät ollenkaan.

10) Hyvinvointialue järjestää 1.1.2023 alkaen opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut, kouluterveydenhuollon sekä lukioiden ja ammatillisen koulutuksen opiskeluterveydenhuollon. Voimassa olevan oppilas- ja opiskelijahuoltolain 24 §:n mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ohjaa ja kehittää yhteistyössä Opetushallituksen kanssa edellä mainittuja palveluja. Esityksen mukaan Opetushallitus ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ohjaisivat ja kehittäisivät yhdessä yhteisöllistä opiskeluhoitoa ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella olisi päävastuu edellä mainittujen hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevien palvelujen ohjauksesta ja kehittämisestä. Pidätekö esityksen mukaista ohjaus- ja kehittämisvastuun muutosta tarkoituksenmukaisena vai tulisiko Opetushallituksen ohjaus- ja kehittämisrooli säilyttää nykyisellään?

Ei, ohjaus- ja kehittämisvastuut tulee säilyttää nykyisellään [Opetushallituksen ja Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen tulee edelleen jatkaa ohjaus- ja kehittämistyötä yhdessä. On tärkeää huomioida, että THl:ssä on jatkossa riittävästi asiantuntijuutta erityisesti koulun sosiaalisuudesta. Nyt sen ohjeistukset ja näkökulmat ovat vahvasti terveydenhuoltopainotteisia. Opiskeluhuollon palvelujen suunnittelu, ohjaus ja kehittäminen eivät voi jatkossa olla yksin terveydenhuollon

asiantuntijoiden johtamaa. ThL:n opiskeluhuollosta vastaavan lääkärin lausumat kuraattoreiden ja psykologien tehtävistä tulevaisuudessa hoitointerventioiden toteuttajina tukevat liian terveydenhuoltokeskeistä ajattelua. Koulun sosiaalityöllä tulee jatkossakin olla arvo. Tärkeää on selkeyttää roolitusta siten, että Opetushallituksella (opiskeluhuollon palvelujen "tilaajana") on tässä isompi rooli, koska jatkossakin opetussuunnitelmaan ja yhteisölliseen opiskeluhooltoon liittyvät vastuut säilyvät opetuksen- ja koulutuksenjärjestäjällä.]

11) Mahdolliset muut huomionne esitysluonnoksesta?

Kuraattori- ja psykologipalvelujen siirtymisen hyvinvointialueelle ei pidä horjuttaa opiskeluhuollon ensisijaista tehtävää. Opetuksen- ja koulutuksenjärjestäjällä on edelleen oltava toimivalta yhteisöllisen opiskeluhuollon järjestämisessä ja kehittämisessä. Yhteisöllisen opiskeluhuollon toteuttamisesta vastaa opiskeluhuollon ohjausryhmä sekä koulukohtainen oppilashuoltoryhmä ja oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä, jota johtaa koulutuksen järjestäjän nimeämä henkilö. Systemaattinen kehittäminen edellyttää vahvaa alueen ja yksittäisen koulujen sekä oppilaitosten tuntemusta ja tarpeiden tunnistamista, joka onnistuu vain hyvin organisoituna ja johdettuna opetuksen- ja koulutuksenjärjestäjän taholta.

Muutoksen yhteydessä olisi tärkeää yhdenmukaistaa opiskeluhuollon termistö. Perusopetukseen tehty erillispäätös (Aulis Pitkälä 2014) oppilas- ja opiskelijahuoltolaista poikkeavien termien käytöstä on aiheuttanut kentällä paljon hämmennystä ja sekaannusta. Termien yhtenäistäminen ja yhdenmukainen käyttö olisivat tervetulleita uudistuksia.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki velvoittaa järjestämään opiskeluhuollon palvelut myös esiopetukseen. Esiopetus kuuluu kiinteästi koulujen yhteisölliseen opiskeluhooltoon. Velvoitetta huolehtia näistä tulee edelleen korostaa ja näin turvata palvelujen toteutuminen varhaisessa vaiheessa. Kotkassa työtä on kohdennettu selkeästi esiopetukseen ja toimintatavasta saadut kokemukset ovat vahvistaneet varhaisen tuen toteutumista ja kuraattorityön roolia esiopetuksessa.

Kuraattori- ja psykologipalvelujen siirtämisestä annetaan mielikuva palvelujen parantumisesta ja samanaikaisesti heille ollaan lisäämässä uusia tehtäviä. Kuraattoreiden tehtäviin tulee jatkossa kuulumaan sosiaalihuoltolain mukaiset palvelutarpeen arvioinnit. Miten turvataan jatkossa se, että kuraattori- ja psykologipalvelut kykenevät edelleen huolehtimaan perustehtävästään esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella ja uusista tehtävistä (palvelutarpeen arvioinnit ja hoitointerventiot)? Mikäli perustehtävän hoitamiseen ei jää riittävästi aikaa, tarkoittaa se todennäköisesti jossakin vaiheessa, että kouluille palkataan uusia ammattiryhmiä (esimerkiksi koulusosionomit, yhteisöpedagogit) toteuttamaan niitä tehtäviä, jotka ennen olivat opiskeluhuollon palvelujen tehtäviä. Tämä voi aiheuttaa melkoista sekaannusta eri ammattiryhmien kesken.

Kotkan kaupunki, opetustoimi

Kaukoranta Nina

Kotkan kaupunki, opetustoimi, opetustoimen hallinto - opetustoimenjohtaja
Jukka Tanska ja opiskeluhuollon suunnittelija Nina Kaukoranta